

*Світлій пам'яті
академіка Олександра Васильовича Фоміна
присвячується*

FOMINIA

1

Professor O.V. Fomin – founder of the Kyiv botanical scientific school, botanical institutions and periodicals

Bryophytes of Ukraine

Exsiccata. Fasc. I (№ 1–25)

Distributed by the M.G. Kholodny Institute of Botany,
National Academy of Sciences of Ukraine

Kyiv–2009

ФОМІНІЯ

1

Академік О.В. Фомін – фундатор наукової школи,
ботанічних установ та періодичних видань

Мохоподібні України

Ексиката. Випуск I (№ 1-25)

Поширюється Інститутом ботаніки ім. М.Г. Холодного
Національної академії наук України

Київ–2009

Мохоподібні України. Ексиката. Вип. 1 (№ 1–25) // Фомінія,
вип. 1. — Київ, 2009. — 43 с.

У випуску публікується ексиката мохоподібних з різних регіонів України (25 номерів 25 видів), зібраних переважно Д.К. Зеровим. На етикетках наводяться відомості про місцезнаходження виду, його місцезростання, прізвища колекторів та спеціалістів, які визначили даний вид.

Наведено також відомості про науково-організаційну діяльність академіка О.В. Фоміна, фундатора декількох ботанічних установ у Європі, ботанічних періодичних видань у Тбілісі та Києві, засновника відомої київської ботанічної наукової школи.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України*

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I (№ 1-25) // Fominia,
issue 1. — Kyiv, 2009. — 43 p.

The first fascicle (25 numbers of 25 species) of the new exsiccata of bryophytes from different regions of Ukraine, collected mainly by D.K. Zerov is published. The labels contain information on the species locations, their habitats and names of the collectors and identifiers.

Data on Academician O.V. Fomin's activity as creator and founder of several botanical Institutions of Europe (i.e. Tbilisi Botanical Garden, Botanical Garden of Kyiv University, Herbarium KW, Institute of Botany National Academy of Sciences of Ukraine) and botanical journals in Tbilisi and Kyiv, as well as founder of famous Kyiv floristic taxonomic school are provided too.

Відповідальний редактор
д-р біол. наук., проф. С. Я. КОНДРАТЮК

ISBN 978-966-02-5455-8

© Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, 2009

ЗМІСТ / CONTENT

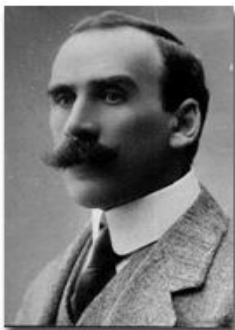
Кондратюк С.Я., Шевера М.В., Вірченко В.М. Академік Олександр Васильович Фомін (02.05.1867 — 16.10.1935) — фундатор гербарію КВ Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України 6

Kondratyuk S.Ya.
Professor O.V. Fomin (02.05.1867 — 16.10.1935) — founder of the Kyiv botanical scientific school, botanical institutions and periodicals 24

Мохоподібні України. Ексиката. Вип. 1 (№ 1–25)
(Куратори Л.Я. Партика, С.О. Нипорко) 30

Bryophytes of Ukraine. Exsiccata. Fasc. I (№ 1–25)
(Curators L.Ya. Partyka & S.O. Nyporko) 30

**АКАДЕМІК ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ ФОМІН
(02.05.1867–16.10.1935) – ФУНДАТОР
ГЕРБАРІЮ КВ ІНСТИТУТУ БОТАНІКИ
ім. М.Г. ХОЛОДНОГО
НАН УКРАЇНИ**

О.В. Фомін, 1915 р.

**С.Я. Кондратюк, М.В. Шевера,
В.М. Вірченко**

КОНДРАТЮК С.Я., ШЕВЕРА М.В., ВІРЧЕНКО В.М. Академік Олександр Васильович Фомін (02.05.1867 – 16.10.1935) — фундатор гербарію КВ Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. // **Фомінія**. — Київ, 2009. — Вип. 1. — С. 6—23.

Резюме: Наведено відомості про науково-організаційну діяльність фундатора декількох ботанічних установ у Європі, ботанічних періодичних видань у Тбілісі та Києві, засновника відомої київської ботанічної наукової школи академіка О.В. Фоміна. Подано назви видів рослин та грибів, що були описані на честь О.В. Фоміна. За архівними матеріалами наведено уточнені біографічні дані.

До прикрих сторінок сьогодення ми повинні віднести те, що відомості про організатора і першого директора Ботанічного інституту УАН, члена Президії УАН, директора Київського ботанічного саду та засновника київської флористично-таксономічної наукової школи, відомого громадського діяча, академіка Олександра Васильовича Фоміна наведені у дуже розрізненних публікаціях, а деякі сторінки його життя до сьогодні залишаються зовсім не висвітленими у зведеннях про історію НАН України та його діяльність в НАН України.

Є лише два офіційні некрологи за авторством Д.К. Зерова «Олександр Васильович Фомін» в Українському ботанічному

журналі [16] та Є.І. Бордзиловського «Памяти Александра Васильевича Фомина (1869–1935)» в «Советской ботанике» [5].

У 1938 р. був виданий спеціальний «Збірник праць, присвячений пам'яті академіка О.В. Фоміна» [15], в якому наводились нотатки дружини Олександра Васильовича Ольги Густавівни Радде-Фоміної про Тифліський період його життя та діяльності, подані повний перелік опублікованих праць академіка О.В. Фоміна [6], а також низка публікацій його учнів [2, 7, 10, 17, 19, 21, 24, 28].

В УРЕ [26] (та її російськомовному відповіднику УСЭ [27]) та БСЭ [4] знаходимо дуже короткі біографічні відомості про Олександра Васильовича та його вклад у створення першого ботаніко-географічного (чи ботанічного в УРЕ) районування України, вивчення папоротевих різних регіонів Євразії (Кавказу, Сибіру, Далекого Сходу) та України й організацію видання «Флори України», його безпосередню участь у створенні першого тому, а також про заснування журналу «Вісник Київського ботанічного саду».

Крім того, короткі відомості про викладацьку та науково-організаційну діяльність акад. О.В. Фоміна знаходимо в ювілейних виданнях Київського університету [10, 22].

Біографічні відомості. Народився Олександр Васильович 2 травня 1867 р. в селі Єрмоловці Петровського повіту Саратовської губернії*.

Середню освіту він одержав у гімназії у Пензі, після закінчення якої у 1888 р. вступив до природничого відділу фізико-математичного факультету Московського університету. Закінчивши університет у 1893 р., Олександр Васильович жив два роки приватними лекціями, а з 1896 р. викладав природознавство в жіночій гімназії в Дерпті (Юр'єві, нині Тарту), працюючи одно-

---

* З незрозумілих причин в усіх опублікованих матеріалах про академіка О.В. Фоміна вказується 1869 рік народження, (і лише у «Словнику-довіднику з біології» [1] – 1863 р.), тоді як нам вдалося віднайти у документах особової справи (автобіографії, облікової картки, що були заповнені О.В. Фоміним власноручно, які зберігаються у ІР НБУ ім. В.І. Вернадського), вказується 1867 рік народження.

часно в ботанічній лабораторії Дерптського університету спочатку у професора E. Russow'a, а згодом у професора М.І. Кузнецова. З осені 1896 р. Олександра Васильовича призначено асистентом при кафедрі ботаніки Дерптського університету. На цій посаді він і залишався до кінця 1902 р., працюючи разом з професором М.І. Кузнецовим, що керував тоді кафедрою ботаніки університету.

У 1898 р. Олександр Васильович здійснює першу експедицію на Кавказ, і ця екскурсія була поворотним моментом у його науковій роботі. Після того він щороку подорожує на Кавказ за дорученнями Дерптського університету, Російського географічного товариства та Російської Академії наук, а в 1902 р. переїздить до Тифліса (нині Тбілісі), займаючи в Тифліському ботанічному саду посаду головного ботаніка.

У 1907 р. у Дерптському університеті Олександр Васильович за матеріалами монографії «*Cucurbitaceae u Campanulaceae флори Кавказа*» захистив магістерський ступінь, а в 1913 р. там же за монографією «*Pteridophyta Крыма и Кавказа*» — докторський ступінь.

У 1909 р. О.В. Фоміна обрано професором.

Після дванадцяти років, за висловом Д.К. Зерова [16] «кипучої роботи» у Тифліському ботанічному саду, у 1914 р. Олександр Васильович запрошений до Києва, де займає посади професора кафедри морфології та систематики рослин Університету св. Володимира, Київських вищих жіночих курсів та директора Київського ботанічного саду.

З 1920-х років готував численні обґрунтування та проекти створення ботанічного інституту в УАН, в якому з 1931 р., з моменту його утворення як Інституту, був його першим директором, а також проект створення ботанічного саду АН УРСР. На жаль, О.В. Фомін керував академічною установою недовго. Після тривалої і важкої хвороби він помер 16 жовтня 1935 р. й похований на Лук'янівському цвинтарі.

Щодо детальніших відомостей про життєвий шлях О.В. Фоміна відсилаємо зацікавленого читача також до вказаних вище

зведень Д.К. Зерова [16], Є.І. Бордзиловського [5] та О.Г. Радде-Фоміної [23].

Наукові здобутки. У 1898 р. були опубліковані перші роботи О.В. Фоміна: «*Болота Европейской России*» і «*Бассейн Оки. Геоботаническое исследование 1897 г.*», що базувались на результатах роботи експедиції з дослідження джерел головних річок Європейської Росії під керівництвом А.А. Тилло, особливо на результатах спеціального вивчення басейну р. Оки.

У період з 1900 по 1929 роки Олександр Васильович публікує 59 праць щодо флори Кавказу. Незважаючи на величезну завантаженість науково-організаційною діяльністю в Тифлісі, а також після переїзду до Києва Олександр Васильович навіть під час імперіалістичної війни 1914–1918 років працює над голонасінними Кавказу та папоротевими Сибіру, Далекого Сходу та України.

Починаючи з 1919 р., Олександр Васильович проводить вивчення сфагнових мохів околиць Києва та Харківщини, вивчає папоротеві та голонасінні України та колишнього Союзу, займається питанням ботанічного районування України. В результаті маємо численні наукові праці, найзначніші з яких «*Флора України. I. Pteridophyta*», «*Обзор Крымско-Кавказских видов можжевеловиков*», «*Голонасінневі Кавказу та Криму*», «*Папоротникообразные*» у «*Флоре Сибири и Дальнего Востока*», «*Папоротниковые (Filicales)*» у «*Флоре СССР*», «*Беззав'язкові України*». Крім того, ряд робіт Олександра Васильовича опубліковано вже після його смерті. З них варто згадати підготовлені для «*Флори УРСР*» розділи у першому томі: Папоротеві (Pteridophyta) та Голонасінні (Gymnospermae), у третьому томі – Амарилісові (Amaryllidaceae) та Півникові (Iridaceae) (у співавторстві та з доповненнями Є.І. Бордзиловського).

До наукових досягнень автора, що були справедливо високо визнані прийдешніми поколіннями, є створення першого ботанічного районування України, а також підготовка видання «*Флора УРСР*». За свідченням Д.К. Зерова [16], це видання було також однією з давніх мрій Олександра Васильовича. Однак,

на жаль, у видрукуваному вигляді Олександрю Васильовичу не довелося побачити її перші томи.

Перший та другий томи «Флори УРСР» опубліковані у 1936 та 1940 роках відповідно. Решту десять томів дванадцятитомного видання «Флори» опубліковано в період 1950–1965 років за загальним редагуванням учнів та послідовників О.В. Фоміна, зокрема М.І. Котова та А.І. Барбарича (т. 3 – 1950, т. 8 – 1957), М.І. Котова (т. 4 – 1952, т. 9 – 1960, т. 10 – 1961), М.В. Клокова та О.Д. Вісюліної (т. 5 – 1953, т. 7 – 1955), Д.К. Зерова (т. 6 – 1954), та О.Д. Вісюліної (т. 11 – 1962, т. 12 – 1965).

Олександр Васильович надрукував 90 наукових праць (за [6]), серед яких є ряд монографій.

Редагування і створення двох нових ботанічних журналів у Європі. З 1903 р. Олександр Васильович редагував журнал «Труды Тифлисского ботанического сада», а в 1905 р. заснував другий журнал – «Вестник Тифлисского ботанического сада» («*Moniteur du Jardin botanique de Tiflis*»), в яких також друкував ряд власних робіт. Одночасно він брав активну участь у виданні «*Flora caucasica critica*» як редактор разом із М.І. Кузнецовим та Н.А. Бушем. У цілому з 1910 до 1917 р. було опубліковано 45 випусків даного видання.

У 1923–1924 роках Олександр Васильович здійснив другу свою мрію – заснував постійний ботанічний друкований орган – «Вісник Київського ботанічного саду», який зробив вагомий внесок у популяризацію ботанічної науки та координацію подальших ботанічних досліджень в Україні. У кожному випуску крім наукових статей співробітників обов'язковими були рубрики «Хроніка Саду» та «Наукова хроніка», в яких наводились звіти про наукову та науково-виробничу діяльність. Протягом десятих років (за життя О.В. Фоміна) було випущено 17 випусків «Вісника» і широко поставлено обмін виданнями, що значно поповнило бібліотеки ботанічного саду, а згодом й Інституту.

Педагогічна робота. У Тифлісі Олександр Васильович поруч з науковою здійснював і педагогічну роботу. У 1909 р. його було

обрано професором ботаніки Вищих жіночих курсів у Тифлісі, де він улаштував ботанічний кабінет.

У Київському університеті О.В. Фомін читав загальну ботаніку, систематику і географію рослин. Його лекції глибиною змісту і простотою викладання відразу ж привернули до себе увагу студентів, а виключна чутливість і турбота про насущні потреби студентів зробили його їх улюбленцем. О.В. Фомін до останніх днів свого життя віддавав багато сил справі виховання молодих ботаніків, керував їх навчанням, допомагав їм набувати нових знань і по-батьківськи піклувався про них.

Ріст Ботанічного інституту, а також активна громадська та науково-організаційна робота в УАН забирають все більше часу в Олександра Васильовича, і він з 1930 р. залишає педагогічну працю в Інституті народної освіти, що був утворений з Київського університету та Вищих жіночих курсів.

Науково-організаційна робота

Тифліський період. У 1902 р. О.В. Фомін переїздить до Тифлісу на посаду головного ботаніка Тифліського ботанічного саду. З перших днів перебування у Тифлісі склалось дуже результативне співробітництво О.В. Фоміна з Я.С. Медведєвим, у результаті якого Тифліський ботанічний сад був суттєво реорганізований. Я.С. Медведєв і О.В. Фомін разом складають план перетворення саду. Їх завданням на найближчі роки було перетворити Тифліський ботанічний сад у міцний науковий центр, показати у відділі живих рослин багату та різноманітну флору Кавказу, зібрати колекції насіння та гербарні зразки в основний фонд саду та для обміну. Був також створений унікальний свого роду живий Кавказький гербарій.

У 1914 р., коли О.В. Фомін залишав Тифліський ботанічний сад, ця ботанічна установа включала лабораторії, гербарій, бібліотеку, музей ботанічного саду та чотири відділення. У 1933 р. на основі гербарію Кавказької флори, зібраного власноручно О.В. Фоміним та його колегами на початку ХХ століття, а також на основі наукових відділів Ботанічного саду, на організа-

цію яких було витрачено багато зусиль Олександра Васильовича, був створений Ботанічний інститут Закавказької філії АН СРСР (який з 1941 р. називався Інститутом ботаніки АН ГРСР) [9]. Власне в період з 1905 по 1914 рр. гербарій Кавказької флори переносили з будинку в будинок чотири рази у зв'язку з його суттєвим збільшенням. Для гербарію та музею Тифліського ботанічного саду були збудовані нові будинки в 1909 та 1914 роках, відповідно. В останньому приміщенні (на Коджорському шосе) гербарій Інституту ботаніки ім. Н.Н. Кецховелі АН Грузії знаходиться дотепер.

Під час роботи в Тифлісі Олександр Васильович був двічі відряджений за кордон (1907 і 1910 рр.), де працював у Монпельє, Женеві, Цюріху, Відні, Берліні, Афінах і здійснив наукові екскурсії в Севеннах, у Середземноморській області, Альпах, Австрії, Баварії та Швейцарії, а також брав участь у Міжнародному ботанічному конгресі в Брюсселі (1910 р.). У 1912 р. Олександр Васильович організував та провів екскурсії по Кавказу для закордонної експедиції на чолі з проф. А. Engler'ом, що слід розглядати як визнання ролі Тифліського ботанічного саду у вивченні Кавказької флори на той час.

Київський період. Переїхавши до Києва, Олександр Васильович мріє і в Києві організувати потужну ботанічну установу на зразок Тифліського ботанічного саду, але обставини спочатку мало сприяють йому. Імперіалістична війна 1914–1918 років, евакуація Київського університету до Саратова, повернення до Києва – все це перешкоджає не тільки організації якогось ботанічного центру, але й індивідуальній науковій роботі.

Ботанічний сад університету. Ми маємо багато свідчень, лише невелика частка яких, на жаль, опублікована, про те, що О.В. Фомін дуже любив Ботанічний сад університету. І без сумніву, його серце в першу чергу було заповнене турботами про дану ботанічну установу.

Ботанічний сад університету (нині Ботанічний сад ім. академіка О.В. Фоміна Київського національного університету ім. Тараса Шевченка) був заснований 22 травня 1839 р. відомим бо-

таніком професором Р.Е. Траутфеттером і в 2009 р. відзначав своє 170-річчя [3, 18, 20]. Власне в цей день, 10 травня (22 травня за новим стилем) 1839 р. ректор Університету св. Володимира проф. М.О. Максимович за поданням проф. Р.Е. Траутфеттера ухвалив кошторис на утримання Ботанічного саду [18]. О.В. Фомін був наступником відомого українського ботаніка, професора С.Г. Навашина на посаді директора Ботанічного саду університету. Сам проф. С.Г. Навашин у листі – запрошенні О.В. Фоміну 21 червня 1914 р. вказував, що «... а для сада Вам придется много сделать, но для этой работы Вы имеете значительный опыт...». Це також вказувалось у деяких виданнях, що «...найбільше уваги О.В. Фомін приділяв ботанічному саду, що перебував тоді у занедбаному стані» ([10]: 493). Маючи досвід організації Тифліського ботанічного саду і будучи добре обізнаним з ботанічними садами Західної Європи, куди він кілька разів виїжджав у наукові відрядження, О.В. Фомін віддавав Ботанічному саду весь свій вільний час.

О.В. Фомін брав активну участь в евакуації Київського університету до Саратова, переїзду назад до Києва, пакуванні, зберіганні гербарію та проведенні інших необхідних робіт під час Першої світової війни. Особливу увагу він приділяв поповненню колекцій оранжерейних рослин саду. Олександр Васильович сам слідкував за всіма роботами в Ботанічному саду, інструктував працівників саду, як доглядати за різними рослинами. Коли у воєнний час [першої] світової та громадянської війни ціни на матеріали та обладнання значно підвищилися, Олександр Васильович за отримані невеликі кошти побудував три теплиці, заново проетикетував дерева та кущі в саду, відремонтував деякі оранжереї. Так, в особливо важкі зими 1919 та 1920 років, коли у зв'язку з відсутністю палива оранжерейним рослинам загрожувала загибель від холоду, Олександр Васильович та головний садівник Ернст Карлович Гонбаум самі збирали в саду старі дошки, тріски, сухі гілки для опалення, закривали дірки в оранжереях ковдрами та старою одежею. Можна з певністю сказати, що університетський ботанічний сад зобов'язаний збереженням своїх оранжерейних колекцій в цей час лише невтомному О.В. Фоміну ([10]: 493, див. також [3]).

Також дуже цікаві епізоди з діяльності О.В. Фоміна, зокрема про позови поляків у 1920-х роках про належність Київському ботанічному саду деяких колекцій, що були придбані з Кременецького ліцею та Віленського університету, наведені Є.І. Бордзиловським [5] та І.П. Білоконом [3]. На початку 1920-х років Ботанічний сад був підпорядкований Науково-дослідному інституту Управління науки, потім – АН України. Тоді в лабораторіях саду під керівництвом О.В. Фоміна працювали його учні та вихованці. Тут, в Ботанічному саду, в 1923–1924 роках Олександр Васильович, як зазначалось вище, заснував постійний ботанічний друкований орган – «*Вісник Київського ботанічного саду*».

За величезний внесок академіка О.В. Фоміна в розвиток ботанічної науки та збереження і збільшення рослинних фондів, Ботанічному саду в 1935 р. було надано ім'я цього видатного вченого [12], незважаючи на важливий доробок таких відомих ботаніків-попередників, як Р.Е. Траутфеттер, О.С. Рогович, І.Ф. Шмальгаузен, С.Г. Навашин та ін.

Робота по створенню Ботанічного інституту АН УРСР. Тільки після 1918 р. Олександр Васильович дістає змогу реалізувати свої мрії щодо організації у Києві потужної ботанічної установи на зразок Тифліського ботанічного саду. Українська академія наук (УАН) створена у 1918 р. в Українській Державі Указом гетьмана П. Скоропадського. Після встановлення в Києві радянської влади у 1919 р. її реорганізують у Всеукраїнську академію наук (ВУАН), пізніше – Академію наук УРСР. У 1919 р. О.В. Фомін бере діяльну участь в організації Української академії наук і засновує при УАН Комісію по вивченню спорових рослин, навколо якої починає гуртувати молоді ботанічні сили. У 1921 р. замість Комісії в УАН засновано Ботанічний кабінет та Гербарій.

Обидві установи (Ботанічний музей-кабінет та Гербарій) передаються під керівництвом О.В. Фоміна, якого в 1921 р. обрано дійсним членом Української академії наук. О.В. Фомін постійно займався розширенням і збагаченням університетсь-

кого гербарію, що згодом склав основу гербарію Інституту ботаніки АН УРСР. У 1922 р. його було призначено завідувачем Науково-дослідної кафедри ботаніки, організованої Народним комісаріатом освіти на базі Київського ботанічного саду, і Олександр Васильович одержав змогу широко організувати підготовку ботанічних кадрів.

У численних публікаціях щодо історії розвитку ботаніки в Україні наголошувалось, що у 1922 р. О.В. Фомін очолює всі науково-дослідні ботанічні підрозділи, як університетські, так і академічні, й очолює ботанічну науку. Тому можна припустити, що власне завдяки «концентрації керівництва всіма ботанічними підрозділами в руках однієї особи» стало можливим (безконфліктне) створення гербарію KW, який сьогодні є невід'ємною частиною Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. Так, у книзі «Незабутні постаті» ([22]: 51) вказано: «У 1922 р. О.В. Фомін вирішує передати гербарій Київського університету гербарію Ботанічного кабінету ВУАН, внаслідок чого університет втратив надзвичайно цінні колекції, що збиралися майже протягом сторіччя (включаючи колекції автентичних типових зразків нових таксонів)».

У середині 1920-х років учений розробляє і надсилає до Президії ВУАН проект положення про Український науково-дослідний ботанічний інститут.

Повний документ положення про Інститут, як і багато інших документів про наукову та науково-організаційну діяльність академіка О.В. Фоміна, можна знайти у музеї Ботанічного саду ім. академіка О.В. Фоміна Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (www.botanic.kiev.ua).

У першому параграфі першого розділу «Мета, права та обов'язки Інституту» проекту Положення про Науково-дослідний ботанічний інститут, підготовленого О.В. Фоміним та надісланого до Президії Упрнауки було вказано, що «Для розвитку на Україні науково-дослідної роботи в галузях ботаніки: систематики, морфології, цитології з ембріологією, анатомії та фізіології рослин, загальної мікробіології, фітогеографії, еко-

логії та фітосоціології (геоботаніки), а також для підготування спеціалістів в цих галузях та високо кваліфікованих наукових робітників і викладачів по ВУЗах УСРР у м. Києві засновується Український Науково-Дослідний Ботанічний Інститут».

Цей документ було підготовлено О.В. Фомінім на виконання постанови засідання Президії Упрнауки від 29 січня 1926 р., на якому було зокрема ухвалено: «... вважати за доцільне й необхідне відкрити з нового бюджетового року Ботанічний інститут з акад. О.В. Фомінім на чолі. Доручити акад. О.В. Фоміну скласти до 15 березня 1926 року і подати до Упрнауки проект статуту, оперативний план і особистий склад інституту ...».

Як зазначав Д.К. Зеров: «Ботанічний кабінет і Гербарій та Науково-дослідна кафедра ботаніки були тими першими огнищами, коло яких Олександр Васильович розпочав організацію планової наукової ботанічної роботи» ([16]: 4); «Дальша робота Олександра Васильовича спрямована на зміцнення Ботанічного кабінету УАН і Науково-дослідної кафедри ботаніки, поширення їх штатів та матеріальної бази» ([17]: 4). За Д.К. Зеровим [16], у 1927 р. Науково-дослідну кафедру перетворено в Науково-дослідний інститут ботаніки Упрнауки, в 1931 р. Ботанічний інститут і Гербарій та Науково-дослідний інститут ботаніки Упрнауки було з'єднано в один Інститут ботаніки УАН.

У 1934 р. при затвердженні нової структури ВУАН Інститут ботаніки було підсилено через влиття до нього восьми академічних кафедр (зокрема: кафедра систематичної морфології рослин, кафедра біології сільсько-господарських рослин (керівник – акад. Є.Ф. Вотчал), кафедра акліматизації (керівник – акад. М.Ф. Кашенко), кафедра фізичної фізіології рослин (керівник – акад. М.Г. Холодний), кафедра хімічної фізіології рослин (керівник – акад. В.М. Любименко), кафедра квіткових рослин (керівник – акад. В.П. Липський), кафедра генетики і селекції (відкрита 1930 р. з обранням акад. А.О. Сапегіна), кафедра ґрунтознавства) ([11]: 335; [12]: 210), і з цього року Інститут ботаніки стає провідною ботанічною установою

на території УСРР з потужним штатом понад 100 співробітників, могутньою матеріальною базою, багатими науковими колекціями та власним друкованим органом – «*Журнал Інституту ботаніки УАН*».

Після організації Інституту енергія Олександра Васильовича спрямована на збудування нового будинку для Інституту і заснування нового Ботанічного саду УАН.

Створення Ботанічного саду АН України. Академік О.В. Фомін був залучений до проектування Ботанічного саду АН УРСР ще з перших днів створення АН України. Ще 21 серпня 1918 р. О.В. Фомін готував обґрунтування «Записку до комісії для вироблення законопроекту про Ботанічний сад при УАН» до Комісії для вироблення законопроекту про заснування Української академії наук у Києві [14], де було вказано, що «Першим завданням Ботанічного саду Академії наук буде нагромаджувати науковий матеріал й досліджувати рослини з різних точок погляду... Другим завданням цього центрального саду було б помагати ботанічним садам університетів та інших вищих шкіл, постачаючи для них різний матеріал в живому та засушеному вигляді... Третє завдання загальноосвітнє – знайомити одвідувача з рослинним царством, починаючи від бактерій до найвищих квіткових рослин включно; знайомити з біологічними та ботаніко-географічними групами рослин різних країв, а також з характером місцевої флори. Із-за цих останніх цілей Ботанічний сад, окрім оранжерейних та ґрунтових колекцій, повинен мати ще окрему лабораторію для виучування нижчих спорових рослин і для культури бактерій, водоростів та вищих грибів. ...».

Також серед документів НАН України збереглась «Доповідна записка акад. О.В. Фоміна Упрнауці НКО УСРР з приводу організації нового ботанічного саду ВУАН від 1930 року» [11: 154].

Як відомо, вказана ботанічна установа була створена вже по смерті О.В. Фоміна, і, на превеликий жаль, вклад О.В. Фоміна не повною мірою відображений в історії створення Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України.

Засновник наукової школи. О.В. Фомін відіграв особливо важливу роль у розвитку української ботаніки у переломні моменти історії держави. Він створив велику школу ботаніків, які своїми видатними працями значно збагатили вітчизняну ботанічну науку. Школу О.В. Фоміна представляли систематики та флористи вищих і нижчих рослин. Серед її представників академіки Д.К. Зеров та О.В. Топачевський, члени-кореспонденти А.С. Лазаренко, А.М. Окснер, професори П.Ф. Оксіюк, О.Л. Липа, О.Д. Віслюкіна та інші вчені, багато з яких в подальшому створили власні наукові школи.

Багато видів рослин і один рід названі ботаніками на честь О.В. Фоміна – це *Acinos fominii* Shost.-Des., *Atroplex fominii* Iljin, *Colchicum fominii* Bordz., *Crataegus fominii* Krysh., *Juncus fominii* Zoz, *Phacus fominii* Roll, *Pinus fominii* Kondr., *Polyphagus fominii* Milovtz., *Puccinellia fominii* Bilyk та *Trachelomonas fominii* Roll. [2, 7, 13, 17, 19, 21, 24, 28].

Крім продуктивної наукової та науково-організаційної роботи в Ботанічному інституті УАН та Ботанічному саду, Олександр Васильович бере участь в адміністративній роботі УАН. Так, до реорганізації структури УАН він був тривалий час членом Президії, а згодом головою її першого фізико-математичного відділу, а після реорганізації – членом Президії УАН. Однак дані сторінки науково-організаційної діяльності академіка О.В. Фоміна ще чекають на своє детальне вивчення.

О.В. Фомін, разом з С.Г. Навашиним та Є.Ф. Вотчалом, був ініціатором створення Російського ботанічного товариства. О.В. Фомін був членом багатьох інших наукових товариств, зокрема: Московського товариства дослідників природи, Географічного товариства у Петрограді, Київського товариства дослідників природи, Українського ботанічного товариства, Société Botanique de France (Paris), Deutsche botanische Gessellschaft (Berlin), Società Botanica Italiana (Milano), Naturforschregessellschaft in Dorpad, Dendrologischer Gessellschaft für Österreich-Ungarn in Wienpa. Впродовж багатьох років О.В. Фомін був також головою Українського ботанічного товариства (1925–1935 pp.) [11: 28].

Не замикаючись у колі суто наукових інтересів, Олександр Васильович брав активну участь і в громадському житті. Так, він був членом місцевому УАН, членом бюро секції наукових робітників УАН, тричі був обраний до Київської міської ради.

Співробітники, з якими доводилось працювати Олександрову Васильовичу, знали його не тільки як ентузіаста-науковця, організатора ботанічної науки та активного громадського діяча, — вони знали його як чуйну і уважну людину, яка завжди готова була допомогти, підтримати, дати пораду.

Вклад академіка О.В. Фоміна та його учнів у вивчення спорових рослин та грибів. Академік О.В. Фомін був організатором і учасником вивчення не тільки судинних рослин України, але і спорових рослин. Ще влітку 1918 р. у доповідній записці до «Комісії для вироблення законопроекту про Ботанічний сад при УАН», він писав: «...Ботанічний сад, окрім оранжерейних та ґрунтових колекцій, повинен мати ще окрему лабораторію для виучування нищих спорових рослин і для культури бактерій, водоростів та нищих грибів» [9].

Поставлене завдання реалізовували сам О.В. Фомін та його учні, що працювали у таких структурах УАН та Наркомату освіти: «Комітет для виучування нижчих рослин» (1919–1920 рр.), «Комісія по виучуванню флори України» (1921), «Ботанічний кабінет (музей) та гербарій» (1921–1931), «Науково-дослідна кафедра ботаніки» (1922–1927), «Науково-дослідний інститут ботаніки» (1927–1931), «Науково-дослідний інститут ботаніки при ВУАН» (з 1931).

Бріологічні дослідження в УАН розпочинали в «Комітеті для виучування нижчих рослин». Це були перші учні проф. О.В. Фоміна в галузі бріології — Д.Я. Персидський та М.Ю. Вагнер. Д.Я. Персидський вивчав сфагнові мохи в околицях Києва. Іншому початківцю-бріологу М.Ю. Вагнеру доручалося вивчати брієві мохи. Обидва науковці пізніше відійшли від бріології, а їх праці не були опубліковані. Певний бріологічний доробок був і в самого О.В. Фоміна. Він повідомляє про знахідку рідкісного печіночника *Trichocolea tomentella* (Ehrh.) Dumort. та публікує ма-

теріали про сфагнові мохи Чернігівщини та Харківщини. З початку 20-х років минулого століття розпочинають свою працю учні О.В. Фоміна — Д.К. Зеров і, згодом, А.С. Лазаренко. Д.К. Зеров на початку своєї наукової діяльності продовжує розпочату Д.Я. Персидським та О.В. Фоміним роботу з вивчення сфагнових мохів і публікує статтю «*Торфові мохи околиць Києва*» та критико-систематичне зведення «*Торфові мохи України*». Одночасно Д.К. Зеров приділяє увагу і брієвим мохам, серед яких виявляє ряд рідкісних та нових для України видів. Пізніше Д.К. Зеров переходить до вивчення флори печіночників. А.С. Лазаренко сконцентровує свою увагу на вивченні виключно справжніх мохів. Протягом кількох років він готує ряд публікацій з новими відомостями до бріофлори країни, причому описує кілька нових видів. Відділ бріології Інституту ботаніки ставить перед собою завдання про підготовлення визначників мохоподібних України і реалізує його, випустивши три випуски, а саме визначники сфагнових мохів, листяних мохів і печіночників. Варто наголосити, що ми завдячуємо насамперед саме цим учням О.В. Фоміна подальшим розвитком бріології в Україні та створенням двох бріологічних шкіл у Києві та Львові.

Ліхенологічні дослідження в УАН розпочинали також у «Комітеті для вивчення нижчих рослин» (1919). Вивчення лишайників тоді було доручено О.З. Архімовичу. Його дослідження поширювались на Київську, Чернігівську, Полтавську області. Він підготував кілька праць: «Матеріали до ліхенології України. Родина Parmeliaceae» та про родини Cladoniaceae і Peltigeraceae. Пізніше О.З. Архімович відходить від ліхенологічної роботи і його змінює інший учень О.В. Фоміна — А.М. Окснер. Почавши з флористичних досліджень нашої країни та суміжних територій і завершивши в основному інвентар флори лишайників України, А.М. Окснер у 1937 р. випускає «*Визначник лишайників УРСР*». Одночасно він провадить вивчення ліхенофлори інших районів колишнього СРСР, для чого організовує ряд експедицій на Урал, Далекий Схід, Кольський півострів, Кавказ, Алтай. Великий матеріал дає А.М. Окснеру

опрацювання колекцій різних експедицій, серед яких особливо треба відмітити збірки з радянської Арктики. Він підготував «*Визначник лишайників Арктики*», а також ряд ліхенологічних статей з флори Уралу, Сибіру, Далекого Сходу, Середньої Азії. Окремо слід відмітити праці А.М. Окснера з ценології та історичної географії лишайників; у цих напрямках вчений був одним із піонерів у світі. Світову славу А.М. Окснеру принесло також фундаментальне видання «*Флора лишайників України*».

Мікологічні дослідження. Перші спроби планового вивчення мікофлори України були зроблені в Києві в УАН ще за часів існування «Комісії по виучуванню флори України». У цій комісії деякий час працювала М.О. Целле, яка в 1925 р. опублікувала дві статті про міксоміцети. Співробітником «Ботанічного кабінету та гербарію» був М.М. Підоплічко, що почав організацію мікологічного гербарію. Якщо в 1925 р. мікологічний гербарій мав близько 4000 пакетів ще неопрацьованих матеріалів, то через три роки він включав уже 5300 зразків. На Науково-дослідній кафедрі ботаніки Управління науки, а також у відділі мікології Інституту ботаніки працювала З.К. Гіжицька. Вона досить інтенсивно досліджувала мікофлору околиць Києва та Правобережного Полісся, збільшила мікологічний гербарій, описала кілька нових видів та родів грибів. Особливо важливою слід вважати її статтю «Матеріали до мікрофлори України» (1929), де було наведено 815 видів грибів. За свідченнями колеги О.В. Фоміна відомо, що він сам теж цікавився грибами. Так, у «Збірнику праць, присвяченому пам'яті О.В. Фоміна» (1938) Є.І. Бордзиловський писав: «Сам А.В. очень интересовался грибной флорой и знал ее хорошо. В план научных работ Института ботаники на 1935 год должно было войти издание большего определителя грибов Украины. А.В. предполагал принять участие в монографической обработке некоторых родов...». У 1938 р. М.М. Підоплічко випустив «*Визначник грибів-шкідників культурних рослин*», але цей визначник охоплював тільки обмежену групу грибів і в основному був побудований на літературних матеріалах, що стосуються сусідніх територій. Повний

академічний «*Визначник грибів України*» був підготовлений колективом авторів Інституту ботаніки АН УРСР тільки у 60-х та 70-х роках минулого століття.

Таким чином, О.В. Фомін та його учні зробили великий вклад у вивчення мохоподібних, лишайників та грибів України. Результатом цієї роботи стали визначники з вказаних груп, а також низка статей в галузі систематики, ценології та фітогеографії. Були створені структури в УАН та підготовлені фахівці, які продовжили розпочаті вченим наукові дослідження.

1. **Береговий П.М. Білокінь І.П., Лавітська З.Г. та ін.** Словник-довідник з ботаніки / Ред. І.П. Білокінь, О.Л. Липа. – К.: Рад. шк., 1965. – 588 с.
2. **Білик Г.І.** Нові дані про рослинність і флору найпівнічнішої частини Арабської стрілки // Збірник праць, присвячений пам'яті акад. О.В. Фоміна. – К.: Вид-во АН УРСР, 1938. – С. 210–221.
3. **Білокінь І.П.** Київський ботанічний сад імені академіка О.В. Фоміна // Київський університет ім. Т.Г. Шевченка. Труды Ботаничного саду ім. акад. О.В. Фоміна. – 1949. – №20. – С. 213–222.
4. **Большая Советская Энциклопедия.** Т. 27. – М.: Сов. Энциклопедия, 1977. – С. 518–519.
5. **Бордзиловский Е.И.** Памяти Александра Васильевича Фомина (1869–1935) // Советская ботаника. – 1936. – № 1. – С. 137–146.
6. **Бордзиловский Е.И.** Обзор работ академика О.В. Фомина // Збірник праць, присвячений пам'яті акад. О.В. Фоміна. – К.: Вид-во АН УРСР, 1938. – С. 19–25.
7. **Бордзиловський Є.І.** Про нові для УРСР види рослин // Збірник праць, присвячений пам'яті акад. О.В. Фоміна. – К.: Вид-во АН УРСР, 1938. – С. 55–59.
8. **Гвинианидзе З.И., Кутателадзе Ш.И.** Гербарий Института ботаники им. Н.Н. Кедровели АН ГССР (Тбилиси)// Ботанический журнал. – 1990. – Т. 75, № 3. – С. 396–400.
9. **Історія Академії наук України (1918–1923 рр.).** – К.: Наук. думка, 1993. – 576 с.
10. **Історія Київського університету (1834–1959)** / Відп. ред. проф. О.З. Жмудський. – К.: Вид-во Київськ. ун-ту, 1959. – 629 с.
11. **Історія Національної академії наук України 1929–1933. Документи і матеріали.** – К.: Національна академія наук України, 1998. – 543 с.
12. **Історія Національної академії наук України в суспільно-політичному контексті 1918–1998.** – К.: Фенікс, 2000. – 527 с.

13. **Ильин М.М.** О новом прибрежно-каспийском виде лебеды *Atriplex fominii* Iljin // Збірник праць, присвячений пам'яті акад. О.В. Фоміна. — К.: Вид-во АН УРСР, 1938. — С. 45–50.
14. **Збірник праць Комісії** для вироблення законопроекту про заснування Української академії наук у Києві. — К.:— С. 54–56.
15. **Збірник праць, присвячений пам'яті акад. О.В. Фоміна.** — К.: Вид-во АН УРСР, 1938. — 379 с.
16. **Зеров Д.К.** Александр Васильович Фомін // Укр. ботан. журн. — 1936. — 7 (15). — С. 3–5.
17. **Зоз И.Г.** Новый сытник юга УССР и северного Крыма *Juncus fominii* Zoz sp. nov. // Збірник праць, присвячений пам'яті акад. О.В. Фоміна. — К.: Вид-во АН УРСР, 1938. — С. 51–54.
18. **Капустян В.** Ботаничному саду ім. акад. О.В. Фоміна Київського національного університету імені Тараса Шевченка — 170 років // Інтродукція та збереження рослинного різноманіття. — 2009. — вип. 19–21. — С. 8–10.
19. **Криштофович А.** Миоценовая флора Украины и ее связь через Урал с третичной флорой Азии // Збірник праць, присвячений пам'яті акад. О.В. Фоміна. — К.: Вид-во АН УРСР, 1938. — С. 73–115.
20. **Ляпчик В.Ф., Мухина Н.В.** К истории создания Ботанического сада им. акад. О.В. Фомина // Охрана, изучение и обогащение растительного мира. — 1978. — вып. 5, 2. — С.
21. **Миловцова М.** *Polyphagus fominii* Milovtz. sp.n. // Збірник праць, присвячений пам'яті акад. О.В. Фоміна. — К.: Вид-во АН УРСР, 1938. — С. 146–148.
22. **Незабутні постаті.** Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. — Київ, 2005. — 464 с.
23. **Радде-Фомина О.Г.** Биографический очерк, раздел I // Збірник праць, присвячений пам'яті акад. О.В. Фоміна. — К.: Вид-во АН УРСР, 1938. — С. 8–16.
24. **Ролл Я.В.** Альгологічні нотатки III. Деякі нові та рідкі водорості // Збірник праць, присвячений пам'яті акад. О.В. Фоміна. — К.: Вид-во АН УРСР, 1938. — С. 136–145.
25. **Советский Энциклопедический Словарь.** — М.: Сов. Энциклопедия, 1987. — 1599 с.
26. **Українська Радянська Енциклопедія.** Т. 12. — Київ, 1985. — С. 18.
27. **Украинская Советская Энциклопедия.** Т. 11, книга первая. — Киев, 1984. — С. 547.
28. **Шостенко-Десятова Н.** *Acinos fominii* Shost.-Des. — новый вид семейства Labiatae из УССР // Збірник праць, присвячений пам'яті акад. О.В. Фоміна. — К.: Вид-во АН УРСР, 1938. — С. 39–44.

PROFESSOR O.V. FOMIN
(1867—1935) — FOUNDER OF THE KIEV
BOTANICAL SCIENTIFIC SCHOOL,
BOTANICAL INSTITUTIONS AND PERIODICALS

S.Ya. Kondratyuk

KONDRATYUK S. Ya. Professor O.V. Fomin (1867—1935) — founder of the Kiev botanical scientific school, botanical institutions and periodicals. // *Fominia* (Kiev), 1: 24—29.

Abstract: Data on O.V. Fomin's activity as the founder of several botanical Institutions in Europe (viz. the Tbilisi Botanical Garden, Botanical Garden of Kiev University, Herbarium KW, Institute of Botany of National Academy of Ukraine) and botanical journals in Tbilisi and Kiev, as well as founder of the renowned Kiev floristic taxonomic school are provided.

An index of plant and fungal names described in honour of Prof. O.V. Fomin is also recored for the first time.

Correction to some biographical data (i.e. the year of birth) is also included from archive material.

Data on O.V. Fomin's activity as the founder of several botanical Institutions in Europe (viz. the Tbilisi Botanical Garden, Botanical Garden of Kiev University, National Herbarium of Ukraine KW, Institute of Botany of National Academy of Ukraine) and botanical journals in Tbilisi and Kiev, as well as founder of the renowned Kiev floristic taxonomic school have remained unpublished in the main because his wife has emigrated to Germany during the Second World War.

Olexandr Vasylyjovych Fomin was born on May 2nd, 1867, in Ermolovtsy village in Petrovsky district of the Saratov region of Russia.

For some unknown reason all other publications have reported that he was born in 1869 [3, 4, 8, 11, 15, 19, 20* see list of reference in the Ukrainian paper of Kondratyuk et al. [Кондратюк та ін. 2009, p. 6–23]. However from archival material completed personally by Fomin, re-

tained in the National Academy of Sciences of Ukraine as well as in Institute of Archives of V.I. Vernadsky Central Library of National Academy of Sciences of Ukraine, the 1867 date appears correct.

Olexandr graduated from secondary school in Penza (Russia) in 1888 and became a student of the physical-mathematical faculty of Moscow University, where he completed his studies in 1893. In 1896 Olexandr was appointed as an assistant of the Dept of Botany of Derpt University (now Tartu), where he worked with Prof. M.I. Kuznetsov, a well known plant taxonomist and florist and specialist in the flora of the vascular plants of the Caucasus.

Olexandr made his first excursion to the Caucasus in 1898, and subsequently visited this region regularly. He was appointed as chief botanist of the Tiflis Botanical Garden (now Central Botanical Garden, Tbilisi) in 1902.

He defended his monograph “Cucurbitaceae and Campanulaceae of Caucasus Flora” as a Master thesis in Derpt University (Tartu) in 1907, while he defended his monograph “Pteridophyta of Crimean and Caucasus” – as a Doctoral thesis in 1913 at the same University.

During the time Formin spent at Tiflis he visited the most important botanical gardens in Western Europe [1907 and 1910] and tried to organize similar botanical investigations of the Caucasus flora.

He organized numerous expeditions to various regions of the Caucasus with aim of creating exhibitions of various natural Caucasus plant communities under artificial conditions in the Botanic Garden.

Tiflis became a well known centre of botanical investigations. In 1912 O. Fomin was responsible for organizing and overseeing a large international expedition of foreign botanists under the leadership of the well known German botanist, A. Engler.

O. Fomin was also editor of the ‘Transactions of Tiflis Botanical Garden’ as well as editor of a new journal he established ‘Moniteur du Jardin botanique de Tiflis’ from 1905, as well as ‘Flora Caucasica critica’ (published jointly with M.I. Kuznetsov and N.A. Bush), 45 issues of which appeared between 1910 and 1917.

O. Fomin paid special attention to developing herbarium collections of the Caucasus flora. Thus the considerably enlarged herbarium

in the Tiflis botanical garden was moved three times (the latter two to new buildings) during 1902–1914, when O. Fomin worked there. The latter two building were custom build for the herbarium and Botanical Museum of the botanical garden.

Fomin also established several scientific departments in the Tiflis botanical garden between 1905 and 1914 with modern laboratory equipment. From a botanical garden with only one botanist in 1902, by 1914 the Tiflis botanical garden had become a large research institution with an extensive herbarium and museum as well as with several research departments and laboratories.

Fomin also established the beginnings of the Institute of Botany in Tbilisi. In 1933 Institute of Botany of Georgian Academy of Sciences [now N.N. Ketskhoveli Institute of Botany of Academy of Sciences of Georgia] was established incorporating the herbarium of Caucasus flora and several other scientific departments of botanical garden. Furthermore, Institute of Botany of Georgia is still situated in the same building which was built for Fomin in 1914 for the herbarium and museum of Tiflis botanical garden. Unfortunately, the role of Fomin in establishing this botanical institution is now completely forgotten (www.tbilisi.iwan.ru/botsad.html, www.cetm.narod.ru).

After 12 years of feverish activity in Tiflis, Fomin moved to Kiev in 1914 where he was appointed as professor of the Department of Plant Morphology and Taxonomy as well as director of the Kiev Botanic Garden following the retirement of the famous Russian botanist and embryologist, S.G. Navashyn.

Fomin was elected to the Academy of Sciences of Ukraine in 1919, and from 1922 to 1935 he was the leading specialist in all of the botanical institutions present in Kiev at that time (herbarium, botanical museum, botanical garden as well as the departments of botany in two universities).

On the one hand this helped to establish the KW herbarium, essentially part of M.H. Kholodny Institute of Botany, from various botanical institutions without conflict.

Fomin played an extremely important role in protecting highly qualified botanical staff in Kiev during the extremely tragic period of re-

volution and civil war of 1918–1920 and from the subsequent socialist reconstruction of society and education.

Olexandr lived in a building in the Botanical Garden of Kiev University and he cared for the botanical garden. Green houses survived the terribly cold winter of 1919–1920 due to his personal efforts. Consequently this botanical institution was named the O. Fomin Botanical Garden of Tarasa Shevchenko Kiev National University after his death while a number of famous botanists have worked there (i.e. Profs. E.R. Trautvetter, S.G. Navashyn, etc.).

Fomin established a further botanical journal, the ‘Bulletin du Jardin Botanique de Kieff’. Ten issues of this journal were published between 1924–1935 during Fomin’s lifetime. He was the main editor, and a further issue was printed in 1948. After that edition the ‘Introdukzia ta zberezhennia roslynnogo svitu’ [‘Introduction and preservation of plant diversity’] of Tarasa Shevchenko Kiev National University followed.

In 1922 O. Fomin prepared the first application to establish the Institute of Botany in Academy of Sciences of Ukraine, but this occurred only in 1931. Fomin was the founding director until his death (1935). In 1934 all research departments of the Academy of Sciences of Ukraine dealing with plant investigations were amalgamated in this Institute of Botany and since that time, this institution has included more than one hundred staff members.

As the leading botanist of Ukraine at that time, Fomin appreciated the most important tasks confronting botanists in the whole country. He personally elaborated the first botanical-geographic division in Ukraine, and initiated an edition of the “Flora of Ukraine”. He was editor of the first volume of the ‘Flora’ as well as a co-author of the second volume. Unfortunately the first two volumes of the ‘Flora of Ukraine’ were only published in 1936 and 1938 respectively, after Fomin’s death. The following ten volumes of this edition (‘Flora of Ukraine’) appeared in 1950–1965, where Fomin’s former students were editors (i.e. M.I Kotov. & A.I Barbarych. (vol. 3 – 1950, vol. 8 – 1957), M.I Kotov (vol. 4 – 1952, vol. 9 – 1960, vol. 10 – 1961), M.V Klokov. & O.D. Visjulina (vol. 5 – 1953, vol. 7 – 1955), D.K. Zerov (vol. 6 – 1954), and O.D. Visjulina (vol. 11 – 1962, vol. 12 – 1965).

Fomin was a well known author of floristic and taxonomic treatments of Gymnospermae of the Caucasus as well as the ferns of Siberia, the Russian Far East and Ukraine. His best known works in this field are the following: «Flora Ukrainy. I. Pteridophyta» [‘Flora of Ukraine. I. Pteridophyta’], Flora Ucrainica. I. Pteridophyta // *Academia Literarum totius Ucrainae, Acta Sectionis Physico-Mathematicae, Tomus II, fasc 1* [Fomin 1926], «Obzor Krymsko-Kavkazskikh vidov mozhzheveljnikov» [‘Survey of Crimean-Caucasus *Juniper* species’], «Holonasinnevi Kavkazu ta Krymu» [‘Gymnospermae of Caucasus and Crimea’], as well as Filices in ‘Flora of Sibiria and Far East’ [“Flora Sibiricae et orientis extreme a Museo Botanico Academiae Scientiarum edita”] and in ‘Flora of U.S.S.R.’ etc.

Fomin published a total of 90 scientific works (list of publications see in [6]*), including several well known monographs.

During last years of his life [1930–1935] Fomin spent considerable energy in establishing a new building for the Institute and a new Botanical Garden of Academy of Sciences of Ukraine. He participated in preparing applications for the building plan (with a detailed plan for plant collections etc.) for the new Botanical Garden of Academy of Sciences of Ukraine. This botanical institution was built after his death and unfortunately his role in establishing the M.M. Gryshko National Botanical Garden of National Academy of Sciences of Ukraine is now forgotten.

Fomin was also a well known as teacher and tutor. He was elected as professor of botany in Tiflis higher female courses since 1909, where he has created botanical cabinet. Between 1914 and 1930 in Kiev state university and other universities if Kiev at that time he had lectures on general botany and taxonomy and geography of plants.

Fomin is well known to be the founder of the renowned Kiev taxonomic-floristic scientific school, the his best known students included the academicians, the bryologist D.K. Zerov and algologist O.V. Topachevsky, and corresponding members of the Academy of Sciences of Ukraine, the lichenologist A.M. Oxner and bryologist A.S. Lazarenko, as well as professors who specialized in vascular plants Yu.D. Kleopov, O.D. Visjulina, P.F. Oksijuk, O.L. Lypa etc.

A number of plant species and one fungal genus are named after O. Fomin: *Fominia* Girz., *Acinos fominii* Shost.-Des., *Atroplex fominii* Iljin, *Colchicum fominii* Bordz., *Crataegus fominii* Krysht., *Juncus fominii* Zoz, *Phacus fominii* Roll, *Pinus fominii* Kondr., *Polyphagus fominii* Milovtz., *Puccinellia fominii* Bilyk and *Trachelomonas fominii* Roll. [1, 6, 9, 12–14, 17, 22]*.

O. Fomin died on 16th November 1935, in Kiev after a long and painful illness.

Hopefully ‘FOMINIA’, a periodical publication of the KW Herbarium of the M.H. Kholodny Institute of Botany of the National Academy of Sciences of Ukraine, named after O.V. Fomin, will help to remind people of Prof. O.V. Fomin’s contribution to botanical investigations in Ukraine.

I would like to express my deep thanks to Prof. J. Elix (Canberra, Australia) for valuable comments to this paper.

---

* List of references see in previous paper [pp. 22–23].

**МОХОПОДІБНІ УКРАЇНИ. ЕКСИКАТА.
Вип. 1 (№ 1-25)**

Партика Л.Я., Нипорко С.О.

**BRYOPHYTES OF UKRAINE EXSICCATA.
Fasc. I (№ 1-25)**

Partyka L.Ya., Nyporko S.O.

МОХОПОДІБНІ УКРАЇНИ. ЕКСИКАТА. ВИП. 1 (№ 1-25). Куратори Л.Я. Партика, С.О. Нипорко. // Фомінія. — Київ, 2009. — Вип. 1. — С. 30—43.

Резюме: У випуску публікується ексиката мохоподібних з різних регіонів України (25 номерів 25 видів), зібраних переважно Д.К. Зеровим. На етикетках наводяться відомості про місцезнаходження виду, його місцезростання, прізвища колекторів та спеціалістів, які визначили даний вид.

BRYOPHYTES OF UKRAINE EXSICCATA. FASC. I (№ 1-25). Curators L.Ya. Partyka, S.O. Nyporko. // Fominia. — Kyiv, 2009. — Issue 1. — P. 30-43.

Abstract: The first fascicle (25 numbers of 25 species) of the new exsiccata of bryophytes from different regions of Ukraine, collected mainly by D.K. Zerov is published. The labels contain information on the species locations, their habitats and names of the collectors and identifiers.

В Україні до цього часу ексикати мохоподібних спеціально не видавались. Це видання є першим, у якому наведено 25 видів мохоподібних, з яких 9 печіночників, 4 сфагнові і 12 брієвих мохів. Печіночники, сфагнові і чотири брієві мохи зібрані і визначені Д.К. Зеровим переважно з Карпат та околиць Києва. Два види брієвих мохів зібрані Л.Я. Партикою з Криму та Карпат, шість видів брієвих мохів зібрані С.О. Нипорко переважно

у Степовій зоні на гранітних берегах р. Південний Буг. Список видів наводиться на початку цього випуску.

Хоча ексикати мохоподібних в Україні не видавались, мохи з України наводились у виданнях, які публікувались у 1957, 1961, 1962 роках у Ботанічному інституті в Ленінграді. Називалось це видання «*Herpaticae et Musci URSS exsiccate*», організатором і куратором якого була Л.І. Савич-Любицька. У його підготовці поряд з Л.І. Савич-Любицькою брали участь видатні бріологи колишнього Радянського Союзу: А.Л. Абрамова, І.І. Абрамов, Л.В. Бардунов, З.М. Смірнова, Р.М. Шляков, а також українські бріологи А.С. Лазаренко і К.О. Улична.

Всього було видано 19 декад, які включали 190 видів мохоподібних. А.С. Лазаренко підготував матеріал для 11-ої декади, опублікованої у 1961 р. Там наводяться 10 видів, 9 з яких зібрані на території України (чотири види – в Українських Карпатах, по два види – в Криму і Львівській області).

К.О. Улична підготувала дві декади – 12 (1961) і 19 (1962), в яких подано 20 видів мохів, зібраних переважно на території Львівської області та Українських Карпатах. Крім того, види з території України містяться у декадах, підготовлених іншими бріологами. Так, Л.І. Савич-Любицька у першій декаді (1957) та у 13 (1962) наводить чотири види мохів, зібраних нею у Криму. З.М. Смірнова у двох декадах – 7 (1961) і 14 (1962) теж наводить два види, які вона збрала у Чернівецькій області. Таким чином, у виданні «*Herpaticae et Musci URSS exsiccate*» наводяться 35 видів мохів, зібраних на території України. Список їх подається нижче.

**Список мохоподібних України, які були опубліковані
у «Hepaticae et Musci URSS exsiccati» (1957, 1961, 1962).**

- Anomodon rugelii* (K. Müll.) Keissl. (№109, Dec. XI, 1961)
Atrichum haussknechtii Jur. et Milde (*A. flavisetum* Mitt.) (№181,
Dec. XIX, 1962)
Blindia acuta (Hedw.) Br. et Sch. (№183, Dec. XIX, 1962)
Brachythecium rivulare Br., Sch., Gmb. (№117, Dec. XII, 1961)
Calliargon cordifolium (Hedw.) Kindb. (№116, Dec. XII, 1961)
Ceratodon purpureus (Hedw.) Brid. (№182, Dec. XIX, 1962)
Cinclidotus fontinaloides (Hedw.) P.B. (№3, Dec. I, 1957)
Ctenidium molluscum (Hedw.) Mitt. (№110, Dec. XI, 1961)
Dicranum polysetum Mich. (№184, Dec. XIX, 1962)
Diphyscium foliosum (Hedw.) Mohr. (№101, Dec. XI, 1961)
Ditrichum heteromallum (Hedw.) E.G. Britton (№113, Dec. XII,
1961)
Eurhynchium zetterstedtii Storm. (*E. angustirete* (Broth.) T. Kop.)
(№140, Dec. XIV, 1962)
Fissidens taxifolius (L.) Hedw. (№185, Dec. XIX, 1962)
Gymnostomum aeruginosum Sm. (№115, Dec. XII, 1961)
Hypnum pallescens (Hedw.) B.S.G. (№190, Dec. XIX, 1962)
Isoetecium myurum Brid. (*I. alopecuroides* (Dubois.) Isov.) (№108,
Dec. XI, 1961)
Leptodon smithii (Hedw.) Mohr. (№107, Dec. XI, 1961)
Leucobryum glaucum (Hedw.) Schimp. (№64, Dec. VII, 1961)
Leucodon sciuroides (Hedw.) Schwaegr. f. *pulverulentus* Limpr.
(№106, Dec. XI, 1961)
Loeskeobryum brevirostre (Schwaegr.) Fleisch. (*Hylocomium
brevirostre* (Brid.) B.S.G.) (№9, Dec. I, 1957)

- Mnium punctatum* Hedw. (*Rhizomnium punctatum* (Hedw.) T. Kop.)
(№186, Dec. XIX, 1962)
- Orthodicranum flagellare* (Hedw.) Loeske. (*Dicranum flagellare*)
(№114, Dec. XII, 1961)
- Orthotrichum anomalum* Hedw. (№105, Dec. XI, 1961)
- Orthotrichum cupulatum* Brid. (№187, Dec. XIX, 1962)
- Paraleucobryum enerve* (Thed.) Loeske. (№103, Dec. XI, 1961)
- Plagiothecium roeseanum* B.S.G. (*P. cavifolium* (Brid.) Z. Iwats.)
(№189, Dec. XIX, 1962)
- Plagiothecium undulatum* (Hedw.) Br., Sch., Gmb. (№120, Dec. XII,
1961)
- Platyhypnidium riparoides* (Hedw.) Podp. fo. *robustum* (C. Jens.) Podp.
(*Rhynchostegium riparoides* (Hedw.) C.J.O. Jensen) (№130, Dec.
XII, 1961)
- Pleurozium schreberi* (Brid.) Mitt. (№119, Dec. XII, 1961)
- Pogonatum aloides* (Hedw.) P.B. (№111, Dec. XII, 1961)
- Polytrichum piliferum* Hedw. (№112, Dec. XII, 1961)
- Pseudoscleropodium purum* (Hedw.) Fleisch. (№188, Dec. XIX,
1962)
- Pseudoscleropodium purum* (Hedw.) Fleisch. (№8, Dec. I, 1957)
- Rhabdoweissia fugax* (Hedw.) Br., Sch., Gmb. (№102, Dec. XI,
1961)
- Rhynchostegium murale* (Hedw.) Br., Sch., Gmb. (№118, Dec. XII,
1961)

Список мохоподібних, виданих у I випуску

Печіночники

1. *Apometzgeria pubescens* (Schrank) Kuwah.
2. *Blasia pussila* L.
3. *Bazzania trilobata* (L.) Gray
4. *Diplophyllum taxifolium* (Wahlenb.) Dumort
5. *Metzgeria conjugata* Lindb.
6. *Riccia cavernosa* Hoffm.
7. *Riccia ciliifera* Link ex Lindenb.
8. *Riccia frostii* Austin.
9. *Riccia pseudopapillosa* Levier. ex Steph.

Мохи

10. *Antitrichia curtispindula* (Timm ex Hedw.) Brid.
11. *Calliergonella cuspidata* (Hedw.) Loeske
12. *Didymodon vinealis* (Brid.) R.H. Zander.
13. *Fissidens crassipes* Wilson ex Bruch et Schimp.
14. *Grimmia ovalis* (Hedw.) Lindb.
15. *Grimmia pulvinata* (Hedw.) Sm.
16. *Hamatocaulis vernicosus* (Mitt.) Hadenäs
17. *Helodium blandowii* (F. Weber et D. Mohr) Warnst.
18. *Homalothecium sericeum* (Hedw.) Schimp.
19. *Neckera crispa* Hedw.
20. *Sphagnum capillifolium* (Ehrh.) Hedw.
21. *Sphagnum fuscum* (Schimp.) H. Klinggr.
22. *Sphagnum quinquefarium* (Braithw.) Warnst.
23. *Sphagnum teres* (Schimp.) Ängstr.
24. *Tomentypnum nitens* (Hedw.) Loeske
25. *Syntrichia ruralis* (Hedw.) P. Gaertn., B. Mey et Scherb.

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

1. *Antitrichia curtispindula* (Timm ex Hedw.) Brid., Mant. Musc.: 136. 1819

Південний берег Криму, г. Аюдаг, у дубовому лісі, на скелях.
South coast of the Crimea. Ayudag Mountain, in oak forest, on the rocks.

15.09.1964

Coll. et det. L.Ya. Partyka

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

2. *Apometzgeria pubescens* (Schrank) Kuwah., Rev. Bryol. Lichenol. 34, 1-2: 214. 1966 (*Metzgeria pubescens* (Schrank) Raddi, Jungerman. Etr.: 46. 1818)

Українські Карпати. Івано-Франківська обл., Верховинський р-н, верхів'я р. Білий Черемош, ялиновий ліс на схилі лівого берега р. Перкалаб, 1050 м н.р.м.

Ukrainian Carpathians. Ivano-Frankivsk oblast, Verkhovyna district, the upper Bilyi Cheremosh River. Spruce forest on left bank of Percalab River, about 1050 m alt.

23. 06. 1966

Coll. D.K. Zerov et L.Ya. Partyka

Det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

3. *Bazzania trilobata* (L.) Gray, Nat Arr. Br. pl. I: 704. 1821

Українські Карпати. Закарпатська обл., Рахівський р-н, околиці с. Ясиня, хвойний ліс над потоком Станіслав, 950 м н.р.м., на гнилому дереві.

Ukrainian Carpathians. Zakarpatska (Transcarpathian) oblast, Rakhiv district, vicinity of Jasinja village, spruce forest above Stanislaw stream, 950 m alt. On rotten wood.

09.08.1956

Coll. et det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

4. *Blasia pussila* L., Sp. p.: 1138. 1753

Черкаська обл., Канівський заповідник, Маланчин потік, на вологому лессовому ґрунті.

Cherkassy oblast. Kaniv Nature Reserve, Malanchyn stream. On moist loess soil.

23.04.1962

Coll. et det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

5. *Calliergonella cuspidata* (Hedw.) Loeske, Hedwigia 50: 248. 1911

Околиці м. Києва, Святошин, болото на лівому березі р. Нова Гребля.

Vicinity of Kyiv. Svyatoshyn, the bog on the left bank of Nova Hreblya River.

03.10.1934

Coll. et det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

6. *Didymodon vinealis* (Brid.) R.H. Zander, Phytologia 41: 25. 1978

(*Barbula vinealis* Brid., Bryol. Univ. 1: 830. 1827)

Хмельницька обл., Кам'янець-Подільський р-н, НПП «Подільські Товтри», окол. с. Китайгород, на вапняковому схилі.

Khmelnitsky oblast. Kamyanets-Podilskiy district, Podilski Tovtry National Nature Park, vicinity of Kitayhorod village. On the limestone slope.

24.06.2003.

Coll. S.O. Nyporko

Det. L.Ya. Partyka

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

7. *Diplophyllum taxifolium* (Wahlenb.) Dumort, Rec. obs. Jungerm.: 16. 1835

Українські Карпати. Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, хр. Чорногора, на схилах під г. Пожижевська.

Ukrainian Carpathians. Ivano-Frankivsk oblast, Nadvirna district, Chornohora mountain range. On slope about Pozhyzhevska mountain.

21. 08. 1962

Coll. D.K. Zerov et K.O. Ulychna
Det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

8. *Fissidens crassipes* Wilson ex Bruch et Schimp., Bryol. Eur. 1: 197. 1849

Миколаївська обл., Арбузинський р-н, околиці м. Южноукраїнськ, о-в Гард на р. Південний Буг, на камінні у воді.

Mykolayiv oblast, Arbuzynsk district, vicinity of Yuzhnoukrainsk, Hard Island on the Pivdennyi (Southern) Buh River. On the submerged stones.

28.09.2003

Coll. et det. S.O. Nyporko

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

9. *Grimmia ovalis* (Hedw.) Lindb., Acta Soc. Sci. Fenn. 10: 75. 1872

Миколаївська обл., Арбузинський р-н, околиці м. Южноукраїнськ, правий берег р. Південний Буг, на відкритих гранітах.

Mykolayiv oblast, Arbuzynsk district, vicinity of Yuzhnoukrainsk, right bank of the Pivdennyi (Southern) Buh River. On granites.

19.05.2003

Coll. S.O. Nyporko
Det. L.Ya. Partyka

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

10. *Grimmia pulvinata* (Hedw.) Sm., Engl. Bot. 24: 1728. 1807

Миколаївська обл., Арбузинський р-н, околиці м. Южноукраїнськ, правий берег р. Південний Буг, на гранітах.

Mykolayiv oblast, Arbuzyensk district, vicinity of Yuzhnoukrainsk, right bank of the Pivdennyi (Southern) Buh River. On granites.

19.05.2003

Coll. S.O. Nyporko

Det. L.Ya. Partyka

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

11. *Hamatocaulis vernicosus* (Mitt.) Hadenäs, Lindbergia 15: 27. 1989
(*Drepanocladus vernicosus* (Mitt.) Warnst., Hedwigia, 50: 248. 1911)

Околиці м. Києва, Святошин, болото на лівому березі р. Нова Гребля.

Vicinity of Kyiv. Svyatoshyn, the bog on the left bank of Nova Hreblya River.

03.10.1934

Coll. et det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

12. *Helodium blandowii* (F. Weber et D. Mohr) Warnst., Krypt. Fl. Brandenburg 2: 692. 1905

Околиці м. Києва, Святошин, болото на лівому березі р. Нова Гребля.

Vicinity of Kyiv. Svyatoshyn, the bog on the left bank of Nova Hreblya River.

03.10.1934

Coll. et det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

13. *Homalothecium sericeum* (Hedw.) Schimp., Bryol. eur. 5: 43. 456 (fasc. 46/47. Mon 3.1). 1851

Миколаївська обл., Арбузинський р-н, околиці м. Южноукраїнськ, о-в Гард на р. Південний Буг, на гранітах.

Mykolayiv oblast, Arbuzynsk district, vicinity of Yuzhnoukrainsk, Hard Island on the Pivdenny (Southern) Buh River. On granites.

29.09.2003

Coll. et det. S.O. Nyporko

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

14. *Metzgeria conjugata* Lindb., Soc. Sci. Fennica X: 495. 1875

Українські Карпати. Закарпатська обл., Рахівський р-н, верхів'я р. Біла Тиса, потік Квасний, схили в яру.

Ukrainian Carpathians. Zakarpatska (Transcarpathian) oblast, Rachiv district, the upper Bila Tysa River, Kvasnyi Stream. Slope in ravine.

25.07.1967

Coll. et det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

15. *Neckera crispa* Hedw., Spec. Musc. 206. 1801

Українські Карпати. Івано-Франківська обл., Верховинський р-н, верхів'я р. Білий Черемош, ялиновий ліс, скелі над р. Перкалаб.

Ukrainian Carpathians. Ivano-Frankivsk oblast, Verkhovyna district, the upper Bily Cheremosh River. Spruce forest on rock above Percalab River.

23.06.1966

Coll. D.K. Zerov et L.Ya. Partyka
Det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

16. *Riccia cavernosa* Hoffm. Deutschl. Fl., 2: 95. 1795 emend Raddi, Opusc. Sci. Bologna 2: 353. 1818

Черкаська обл., околиці Канева, о-в Круглик на р. Дніпро, на вологому піщанистому ґрунті.

Cherkassy oblast, vicinity of Kaniv, Kruhlyk Island on the Dnieper River. On moist sandy soil.

25.08.1959

Coll. et det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

17. *Riccia ciliifera* Link ex Lindenb., Syn. Hep.: 119. 1828

Донецька обл., Володарський р-н, заповідник «Кам'яні могили», на ґрунті.
Donetsk oblast. Volodars'jk district, Kamjany Mohyly Reserve. On soil.

22.08.1960

Coll. et det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

18. *Riccia frostii* Austin, Bull. Torrey Bot. Club, 6: 17. 1875

Черкаська обл., околиці Канева, о-в Круглик на р. Дніпро, на ґрунті.

Cherkassy oblast, vicinity of Kaniv, Kruhlyk Island on the Dnieper River. On soil.

27.08.1959

Coll. et det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

19. *Riccia pseudopapillosa* Levier ex Steph., Sp. Hep. 1: 14. 1898. emend Schiffn., Hedwigia LIII: 36-40. 1913

Донецька обл., Володарський р-н, заповідник «Кам'яні могили», на кам'янистому ґрунті.

Donetsk province. Volodarsjk district, Kamjany Mogyly Reserve. On stony soil.

09.06.1962

Coll. et det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

20. *Sphagnum capillifolium* (Ehrh.) Hedw., Fund. Hist. Nat. Musc. Frond. 2: 28. 1807 (*S. acutifolium* Schrad., Spic. Fl. Germ. 58. 1794)

Українські Карпати. Івано-Франківська обл., верхів'я р. Ломниця, заболочений осип.

Ukrainian Carpathians. Ivano-Frankivsk oblast, the upper Lomnytsya River. On swampy scree.

12.07.1967

Coll. D.K. Zerov et R.Ya. Zubets

Det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

21. *Sphagnum fuscum* (Schimp.) H. Klinggr., Schriften Koengl. Phys.-Oekon. Ges. Koenigsberg 13 (1): 4. 1872

Житомирська обл., Коростенський р-н, Озерянське болото.

Zhytomyr oblast, Korostenj district, Ozeryan bog.

20.08.1930

Coll. et det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

22. *Sphagnum quinquefarium* (Braithw.) Warnst., Hedwigia 25: 222. 1886

Українські Карпати. Івано-Франківська обл., Верховинський р-н, верхів'я р. Білий Черемош, ялиновий ліс над р. Перкалаб.

Ukrainian Carpathians. Ivano-Frankivsk oblast, Verkhovyna district, the upper Bily Chyremosh River. Spruce forest above the Percalab River.

21.06.1966

Coll. D.K. Zerov et L.Ya. Partyka

Det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

23. *Sphagnum teres* (Schimp.) Ängstr., Scand. Fl. 8: 417. 1861

Околиці м. Києва, Святошин, болото на лівому березі р. Нова Гребля.

Vicinity of Kyiv. Svyatoshyh, the bog on the left bank of Nova Hreblya River.

16.09.1933

Coll. et det. D.K. Zerov

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

24. *Syntrichia ruralis* (Hedw.) F. Weber et D. Mohr (*Tortula ruralis* (Hedw.) P. Gaertn., B. Mey et Scherb., Oekon. Fl. Wetteran 3 (2): 91. 1802)

Миколаївська обл., Арбузинський р-н, околиці м. Южноукраїнськ, правий берег р. Південний Буг, на гранітах.

Mykolayiv oblast, Arbuzyhnsk district, vicinity of Yuzhnoukrainsk, right bank of Pivdenny (Southern) Buh River. On granites.

19.05.2003

Coll. S.O. Nyporko

Det. L.Ya. Partyka

Bryophytes of Ukraine Exsiccata. Fasc. I

25. *Tomentypnum nitens* (Hedw.) Loeske, Deutsche Bot. Monatsschrift 22: 82. 1911

Околиці м. Києва, Святошин, болото на лівому березі р. Нова Гребля.
Vicinity of Kyiv. Svyatoshyn, the bog on the left bank of Nova Hreblya River.

05.08.1933

Coll. et det. D.K. Zerov